

شرح فُنُق شرح مفصلی است که نیاز پژوهشگران را رفع می‌کند. مخالفت فریدون نافذ اوزلوق به دو دلیل بود: اول اینکه معتقد بود نسخه حاضر با نسخه خطی کتابخانه قونیه سطر به سطر متفاوت است؛ دوم اینکه او بر آن بود شرح عونى نیز، مثل شرح انقروى و شرح‌های دیگری که از قرن ۱۷ میلادی به بعد نوشته شده، بر پایه تفکرات ابن عربی بوده است که این خطاست.

عبدالباقی گولپینارلی هم، به لحاظ روش، ایراداتی را بر این شرح وارد کرد و این شرح را، به دلیل درک نه‌چندان درست شارح از مثنوی و همچنین مطالعه نکردن منابع مهم، در شمار شروح معتبر ندانست و مخالف چاپ آن بود. اما دوستداران احمد عونى فُنُق معتقد بودند که این اثر در زمان خود و با توجه به فضای آن دوره نوشته شده است و بدیهی است که نمی‌توان با روش امروز مطابقت داد. چون تصمیم به چاپ این اثر گرفته شد، دکتر سلجوق ارایدن^۱ در ۱۹۹۲م/۱۴۱۳ق جلد اول شرح عونى فُنُق را از ترکی عثمانی به خط لاتینی (ترکی استانبولی) برگردان کرد، ولی متأسفانه دکتر سلجوق در سال ۱۹۹۵م در حادثه رانندگی درگذشت و باقی‌مانده کار را علاقه‌مندان به مثنوی مولانا ادامه دادند.^۲

در تنظیم و آماده‌سازی نهایی شرح مثنوی اساتیدی چون دکتر عثمان تورر^۳، محمد دمیرچی^۴، دکتر دلاور گورر^۵، مصطفی حلمی‌باش^۶ دکتر صافی آرپاقوش^۷ و دکتر نجدت طوسون^۸ همکاری داشتند و شرح مثنوی، پس از آماده شدن، با توصیه و پشتیبانی دکتر محمود ارول قیلیچ^۹، در ۱۳ جلد و بالغ بر هفت هزار صفحه با چاپ قابل قبول از سوی انتشارات خانه کتاب، زیر نظر پروفیسور دکتر مصطفی طهره‌لی^{۱۰} در ۲۰۱۲م به چاپ رسید.

Büyük Türkçe Sözlük, Yaşar Çağbayır, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, 10 Cilt

فرهنگ بزرگ ترکی، یاشار چاق‌بایر، انتشارات اتوکن، استانبول ۲۰۱۶، ۱۰ جلد.

شمس‌الدین سامی، نویسنده و فرهنگ‌نویس عثمانی و صاحب قاموس ترکی، در بیان ضرورت تألیف فرهنگ لغت، در مقدمه اثر خود می‌نویسد: «هر زبانی، اگر فرهنگ کاملی از واژه‌های خود را

1. Selçuk Eraydin

2. → Mustafa TAHRALI "Takdim", *Mesnevî-i Şerif Şerhi*, Tercüme ve Şerh: Ahmed Avni Konuk, Kitabevi, İstanbul 2012, C. 1, s. 18-19.

3. Osman Türer

4. Mehmet Demirci

5. Dilâver Gürer

6. Mustafa Hilmi Baş

7. Sâfi Arpağuş

8. Necdet Tosun

9. Mahmut Erol Kılıç

10. Mustafa TAHRALI

نداشته باشد، در معرض نابودی است؛ پس برای جلوگیری از این زوال ضروری است به دو عامل مهم، یعنی لغت و دستور توجه ویژه کرد. زبانی که هر روز واژه‌های خود را از دست می‌دهد، در حقیقت به ثروت زبانی بی‌توجهی شده و بر سرمایه‌های زبانی چیزی اضافه نمی‌شود و این خطر بزرگی است. زبانی که لغات و قواعد آن مضبوط نیست هیچ‌گاه نمی‌تواند مدعی باشد و در ادبیات جهان نیز در شمار ادبیات صاحب صلاحیت نخواهد بود، زیرا لغت و دستور رکن اصلی ادبیات است و بنای ادبیات بر مبنای همین دو عامل پی‌ریزی شده است» (← شمس‌الدین سامی: مقدمه). شمس‌الدین سامی براساس این تفکر و، برای جلوگیری از هرگونه تشتت و تفرقه در زبان ترکی، قاموس ترکی را در دورهٔ سلطان عبدالحمیدخان ثانی (در سال ۱۳۱۷ق) چاپ و منتشر کرد. پس از انقراض عثمانی و روی کار آمدن مصطفی کمال آتاتورک، بنیان‌گذار جمهوری ترکیه، خط لاتینی جایگزین خط عربی شد. آتاتورک در دوم سپتامبر ۱۹۳۰، در سخنرانی خود، خطاب به ملت ترکیه گفت: «بین حس ملی و زبان هم‌بستگی عمیقی وجود دارد. برای شکوفایی زبان ملی، تقویت حس ملی ضروری است. زبان ترک از زبان‌های بسیار غنی جهان است؛ کافی است که این زبان با شعور ملی به کار برده شود. اگر ملت ترک به نگهداشت استقلال سرزمین خود توجه ویژه‌ای دارد، باید زبان خود را از فشار و نفوذ زبان‌های بیگانه پاسداری کند».

از آن زمان تا عصر ما، علاوه بر فرهنگ‌هایی چون فرهنگ ترکی^۱، تألیف محمدعلی آکای^۲، که چاپ ششم آن تحت نظارت پروفسور حسن ارن^۳ در سال ۱۹۷۴م در آنکارا به چاپ رسیده، فرهنگ‌های ترکی به ترکی دیگری نیز تألیف شده است، از جمله فرهنگ *Misallı Büyük Türkçe Sözlük*، تألیف ایلهان آی‌وردی^۴، در سه جلد، در سال ۲۰۱۱م، که در نوع خود فرهنگی مفید و کارگشاست. اما فرهنگ حاضر تألیف یاشار چاق‌بایر آخرین فرهنگ بزرگ ترکی است، که در سال ۲۰۱۶م در ده جلد از سوی انتشارات اوتوکن در استانبول به بازار عرضه شده است. این اثر که، به گفتهٔ مؤلف، حاصل ۳۵ سال تلاش مداوم وی بوده، شامل بیش از ۲۵۰ هزار واژه و ترکیب است که دربرگیرندهٔ واژه‌های ترکی قدیم اغوزها، اویغورها، ترکی آناتولی و واژه‌هایی است که در آسیای صغیر، قبرس، شبه‌جزیرهٔ بالکان، کرکوک، تراکیا و نواحی دریای سیاه به کار برده می‌شود و نیز لغات و ترکیبات ترکی عثمانی (شامل لغات عربی، فارسی، رومی، اسلاوی و لاتینی) و لغات ترکی حال حاضر (شامل واژه‌های علمی و ادبی که بعد از اعلان جمهوریت به کار برده شده است) و واژه‌های عامیانه را شامل می‌شود.

1. *Türkçe Sözlük*

3. Hasan Eren

2. Mehmet Ali Âkay

4. İlhan Ayverdi

به نوشته مؤلف، فرهنگ حاضر بر مبنای بیش از ۱۷۰۰ جلد کتاب تهیه شده است و حسن این فرهنگ در این است که، علاوه بر جامعیت آن، تلفظ هر واژه را به حروف عربی نشان داده، ریشه کلمات را بیان کرده و ترکیبات آن را آورده است. برای نمونه، در این فرهنگ، برای مدخل آب، ۱۶ معنی و بیش از ۲۲۰ ترکیب ذکر شده است. جلد دهم این فرهنگ شامل تلفظ کلیه واژه‌ها به خط عربی است و، با این شیوه، هر کسی که با زبان ترکی آشنایی نداشته باشد، با مراجعه به این فهرست، می‌تواند واژه مورد نظر خود را در این فرهنگ جست‌وجو کند. در پایان جلد دهم، اسامی آثاری که فرهنگ‌نویس به آنها مراجعه کرده فهرست شده است. مؤلف در آغاز جلد نخست، روش کار خود را به صورت مبسوط بیان کرده است. این اثر به صورت علمی و با بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای فرهنگ‌نویسی تألیف شده و چاپ اثر بسیار زیبا، چشم‌نواز و درخور توجه است.

محمد رضا نصیری

